

процесам, а головне – сьогоденне використання природних ресурсів не має бути на шкоду майбутнім поколінням мешканців міста.

Зрозуміло, з часом з'являться нові моделі сталого розвитку міст, як результат інтегральних зусиль науки і практики. Проте вже й цей невеликий досвід вартує енергійного поширення, заради оздоровлення урбанізованого середовища.

Література

1. Владимиров В.В. Урбоэкология. – М. : МНЭПУ, 1999. – 204 с.
2. Голубець М.А. Місто як екологічна і соціальна проблема // Вісник АН УРСР. – 1989. – № 12. – С. 47-58.
3. Издебский А.М. Опыт физиолого-гигиенического изучения микроклимата зеленых насаждений // Гигиена и санитария, 1949. – № 5. – С. 18-21.
4. Клауснитцер Б. Экология городской фауны. – М. : Мир, 1990. – 246 с.
5. Кучерявый В.А. Природная среда города. – Львов : Вища шк., 1984. – 144 с.
6. Кучерявый В.А. Зеленая зона города. – К. : Наук. думка, 1981. – 248 с.
7. Кучерявий В.А. Урбоэкологические основы фитомелиорации. Ч.І. Урбоэкология. – М. : НТ "Информация", 1991. – 357 с.
8. Кучерявий В.П. Урбоэкологія : підручник. – Львів : Вид-во "Світ", 2002. – 440 с.
9. Ландсберг Г.Е. Климат города. – Л. : Гидрометиздат, 1983.
10. Одум Ю. Экология. – М. : Мир, 1986. – Т.1. – 328 с.
11. Sucopp H. Stadtökologie das Beispiel Berlin. – Berlin : Dietrich Reimer Verlag, 1990. – 455 s.
12. Sucopp H., Wittig R. Stadtkologie. – Stuttgart : G. Fisher, 1993. – 402 s.

УДК 711.55

Проф. М.М. Кушніренко, канд. архітектури –

Київський національний університет будівництва і архітектури

ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛАНДШАФТІВ ПРИРІЧКОВИХ ТЕРИТОРІЙ ЯК УМОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСТА

Висвітлено значення ландшафту прирічкових територій на рівні регіонального та міського планування, а також як передумови сталого розвитку міста. Встановлено, що головною метою містобудівної діяльності є розроблення планувальних заходів, які забезпечують збереження та відновлення екологічної рівноваги, екологічної компенсації деградованих територій, визначення стратегій розвитку прирічкових територій міста з мінімальним збитком природі та культурній спадщині.

Ключові слова: річкова мережа, ландшафт, деградація річки, сталий розвиток.

Prof. M.M. Kushnirenko – Kyiv national university of building and architecture

Near-river territories landscape as a condition of city steady development

The significance of near-river territories landscape on the level of regional and city planning, and also as pre-condition of city steady development is reflected in the article. It is set that the primary objective of town-planning activity are developments of plan measures, which provide a maintenance and proceeding in an ecological equilibrium, ecological indemnification of the degraded territories, determination of strategies of development of near-river territories of city, with a minimum loss nature and cultural legacy.

Keywords: river network, landscape, degradation of river, steady development.

Річкова мережа – це складна жива система, яка має компонентну і просторову підсистеми та характеризується активними та неперервними ландшафтоутворювальними процесами. Річки є важливим елементом просторо-

вої структури ландшафту, яка закономірно впливає на якість його компонентів та їх життєздатність. На прирічкових територіях відбувається боротьба життя і загибелі. Це виникнення та зсуви гір, акумуляція та ерозія рівнин, деградація водних систем, ґрунтів, розвиток та редукція біоти тощо. Річкові мережі і ландшафт взаємопов'язані між собою.

Водночас річкова мережа виступає як чинник та передумова сталого розвитку територій. Сполучення антропогенних і природних ландшафтів в прирічкових зонах формують територію – об'єкт містобудівного проектування [1-4]. Ідентифікація гідрографічних і містобудівних об'єктів дає змогу висвітлити значення басейнів річкових систем на різних стадіях містобудівного проектування.

На рівні країни та регіонів басейни річкових систем головних річок України формують мережу населених міст, національну екологічну мережу, розміщення національних природних парків, історико-архітектурних, гідрографічних і біосферних заповідників. Значення басейнів основних річкових систем України розкрито в Генеральній схемі планування території України, розробленій у Державному науково-дослідному інституті проектування міст "ДІПРОМІСТО" та затвердженій на рівні Закону 7 лютого 2002 р. Генеральна схема планування території України є найважливішим містобудівним документом, який визначає довготермінові параметри містобудівного розвитку нашої держави, планувальну структуру та види переважного використання її території, охорони довкілля, пам'яток історії та культури, формування національної екологічної мережі, визначення державних пріоритетів розвитку систем розселення, соціальної та інженерно-транспортної інфраструктури.

У Генеральній схемі визначено низку регіонів, найголовнішими проблемами розвитку яких є формування і розвиток природоохоронної та рекреаційної інфраструктур на прирічкових територіях.

Історико-містобудівний аналіз на рівні міського планування свідчить, що прирічкові території є найбільш привабливими міськими зонами, які характеризуються насиченістю різних функцій та частою їх зміною: від транспортно-торговельних до виробничо-комунальних, від рекреаційно-розважальних, від житлових до громадських. Форми антропогенного ландшафту прирічкових територій підкоряються організації людської діяльності, яка на них відбувається. Внаслідок одночасного розміщення різних функціональних зон та наявності різних мотивацій до їх використання виникають конфлікти, які потребують містобудівного втручання.

Головною метою містобудівної діяльності в цьому напрямку є розроблення планувальних заходів щодо збереження та відновлення екологічної рівноваги, екологічної компенсації деградованих територій, визначення стратегій розвитку прирічкових територій міста з мінімальним збитком природі та культурній спадщині.

Деградація річки та прирічкових територій становлять взаємопов'язані процеси існування річки в межах міста і впливають один на одного. Деградація русла річки сприяє неминучому процесу деградації її прирічкових земель. А деградація прирічкових територій зумовлює ще більший ступінь деградації річки. Прирічкові території розглядають як землі, розташовані біля берега

річки, що мають схил до її русла та охоплюють такі структурні елементи: території заплави, схилу та корінних берегів, зону можливого затоплення, водохоронну зону річки, захисну смугу, межу прирічкових територій. Ці території об'єднують однакові умови деградованого існування, які склалися внаслідок тривалої невдалої містобудівної політики їх використання та реалізації необдуманих гідротехнічних рішень. Міські території в умовах деградованої річки – це порушені, кинуті території міста, прилеглі до сильно трансформованого під дією антропогенного навантаження русла деградованої річки [4].

Містобудування та ландшафтна архітектура набули значного досвіду щодо рекультивації порушених ландшафтів. Порушеними деградованими територіями називають такі ландшафти, гідрологічні, інженерно-геологічні умови яких не дають змоги використовувати їх у господарстві та культурі. Формуються порушені території як внаслідок антропогенної діяльності, та під впливом природних чинників.

До природних чинників можна віднести: скорочення річкового дерева, що історично склалося, обміління та часткове зникнення русла під землею, зміни гідрографічних характеристик річки і знищення рослинності берегів, розвиток яружної та схилової ерозії, зникнення риби та мікрофлори, високий ступінь заболоченості, замулення русла, низька здатність річки до само відродження, антисанітарний стан русла, наявність великої кількості водоймищ та дамб, низька частка незабудованої площі басейну річки.

До антропогенних чинників слід віднести також скидання стічних вод, розміщення інженерно-транспортних комунікацій, використання природного русла як елементів каналізації міста, зростаюча кількість зв'язків обох берегів річки, складання міського сміття на берегах, висока частка забудови території басейну річки, відсутність водоохоронних зон та захисних смуг, розміщення непрофільних функціональних зон, різкі режими експлуатації річки тощо.

Аналіз вітчизняної практики рекультивації свідчить, що традиційна методологія відновлення деградованих територій складається з оцінки складу та інтенсивності порушень, вибору напрямку рекультивації на основі аналізу території та техніко-економічних передумов її розвитку, а також полягає в розробленні комплексу заходів щодо облаштування деградованої території для її подальшого використання під забудову, під озеленення, під водойму. Технічний стан рекультивації за такого стандартного підходу зорієнтований на вирівнювання відновлюваного рельєфу, підготовленого для його подальшого використання. У разі такого підходу сутність ландшафтних процесів, що прискорюють процеси рекультивацій, не враховувалися [5].

Поряд з цим, аналіз зарубіжного досвіду свідчить про існування інших напрямків формування відновленого рельєфу прирічкових територій. До них можна віднести:

- живописність відновленого рельєфу, що забезпечується неправильною формою плану порушених територій і збереженням її горизонтальних терас, а також спеціальним пластичним моделюванням відвалів;
- семантичну форму земляних споруд під час рекультивації та обладнання ландшафту, яка повинна нести, окрім функціональних і екологічних аспектів, також інформацію про навколишню місцевість або інші ремінісценції;

- однією з найважливіших і складних завдань архітектурно-ландшафтною рекультивуації є досягнення регулювання ландшафтних потоків, вологості та матеріалів порушеного ландшафту з метою приведення його до нормального гігієнічного та природоохоронного стану.
- екологічну та культурну реставрацію ландшафту, яка повинна сумісно вирішувати як завдання власне рекультивуації (очищення, відновлення природних компонентів та елементів), так і відродження історико-культурного потенціалу території, естетики нового ландшафту в поєднанні з пам'ятками історії, культури та архітектури [6].

Ландшафтний підхід у містобудівній екології та методології відновлення деградованих територій – одна з найрозвиненіших галузей знань, на які потрібно спиратися з метою розроблення основ сталого розвитку прирічкових територій міста. У самій постановці проблеми сталого розвитку вочевидь зумовлена необхідність взаємної координації цілей розвитку міста. На цьому шляху обов'язково будуть конфлікти. Їх треба вирішувати за допомогою соціально-екологічної програми містобудівного проектування. Згідно з цією програмою, унікальність та вразливість природних або історичних цінностей повинна бути безумовним табу для урбанізації таких територій, якими би економічно вигідними не були інвестиції в перетворення, що заперечують природу і культуру.

Зважаючи на це, під сталим розвитком прирічкових територій треба розуміти стабільний розвиток, який не порушує природної основи, сприяє збереженню збалансованості навколишнього середовища та розвитку природно-ресурсного потенціалу з метою задоволення вимог сучасного та майбутнього покоління людей. Але в умовах екологічної кризи та кризи культури це завдання – не із легких. Потрібно систематизувати ті знання, якими доцільно користуватися для розроблення нової методології та методики проектування містобудівних систем.

Отже, сталий розвиток міста спирається на такі базові принципи:

- міста є найбільшими територіальними одиницями, населення яких безпосередньо на собі відчуває всі порушення соціальної, архітектурної, економічної, ресурсної та екологічної рівноваги;
- це той найменший масштаб, на якому ці проблеми можуть знайти конструктивне, цілісне вирішення для реалізації стратегій розвитку;
- визнання важливості раціонального використання території та формування ефективної політики просторового планування, що містить стратегічну екологічну оцінку всіх планів. Перевагу надають створенню багатофункціональних зон міста;
- визнання важливості партнерства всіх секторів суспільства (влада, бізнес, громада), забезпечення доступу всіх громадян та зацікавлених груп до необхідної інформації та участь кожного мешканця в розробленні локальних стратегій розвитку;
- запровадження програми навчання та підготовки з питань сталого розвитку всіх верств населення – від широкої громадськості до робітників органів місцевого самоврядування.

Оптимальним рівнем реалізації ідей сталого розвитку є муніципальний рівень. Про це свідчить приєднання низки міст України до Хартії міст

Європи (Ольборгської Хартії), яку було засновано в 1994 р.: Донецьк, Одеса, Нікополь, Євпаторія, Івано-Франківськ, Павлоград, Дзержинськ, Дніпродзержинськ, Бердянськ, Чернівці та інші [7].

Література

1. Владимиров В.В., Фомин И.А. Основы районной планировки : учебник. – М. : Высш. шк., 1995. – 224 с.
2. Білоконь Ю.М. Регіональне планування. Теорія і практика. – К. : Логос, 2003. – 246 с.
3. Вадимов В.М. Город и река. – Киев-Полтава : Вид-во "Археология", 2000. – 214 с.
4. Кучерявий В.П. Урбоекологія : підручник. – Львів : Вид-во "Світ", 2001. – 440 с.
5. Большаков А.Г. Градостроительная организация ландшафта как фактор устойчивого развития территории : автореф. дисс. на соискание учен. степени д-ра архитектуры. – Иркутск, 2003. – 46 с.
6. Кушніренко М.М. Значение киевских гор в проектировании исторической части Киева / Досвід та перспективи розвитку міст України : сб. научных трудов. – К. : Ин-т "ДІПРОМІСТО", 2002. – Вып. 2. – С. 134-148.
7. [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.sustainable-cities.org>

УДК 630*67 Проф. І.М. Синякевич, д-р екон. наук – НЛТУ України, м. Львів

ЛІСОВА ПОЛІТИКА У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ І НАЦІОНАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Теоретично обґрунтовано принципи екологічної політики, основні постулати екологічної економіки як теоретичне підґрунтя лісової політики, принципи економічного стимулювання сталого лісостористування.

Ключові слова: принципи лісової політики, принципи екологічної політики, стале лісостористування.

Prof. I.M. Synyakevych – NUFWT of Ukraine, L'viv

Forest policy in the context of global and national problems of nature use

There are theoretically grounded Principles of Ecological Policy, main grounds of Ecological Economics as theoretical basis of Forest Policy, Principles of economical simulation of Sustainable Forest Use.

Keywords: Principles of Forest Policy, Principles of Ecological Policy, Sustainable Forest Use.

Важливим інструментом подолання глобальних екологічних загроз, що нависли над землею цивілізацією, є ефективна лісова політика, спрямована на зміцнення стійкості лісових екосистем, вирішення актуальних економічних, екологічних і соціальних проблем природокористування. Ці нагальні проблеми природокористування детально розглянуто у монографії "Лісова політика: теорія і практика" [1].

У цій роботі подано основні теоретичні положення, на які має спиратися сучасна міжнародна, національна і регіональна лісова політика, що спроможна сприяти подоланню глобальних екологічних викликів, які поставили перед землею цивілізацією у ХХІ ст. Варто звернути увагу на те, що лісову політику автор розглядає у тісному взаємозв'язку з екологічною. Вона тісно інтегрована з економічною, соціальною та аграрною політиками.